

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Кафедра українознавства

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Теорії нації і націоналізму \_\_

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

Галузь знань \_\_\_\_\_

(шифр і назва)

Спеціальність \_\_\_\_\_

(шифр і назва)

Освітня програма

\_\_\_\_\_

(шифр і назва)

Спеціалізація \_\_\_\_\_

(шифр і назва)

вид дисципліни \_\_ за вибором \_\_\_\_\_

(обов'язкова / за вибором)

факультет \_\_\_\_\_ міжфакультетська \_\_\_\_\_

Укладач: канд.філос.н., доцент Михайло Чугуєнко

1. Навчальний контент:

1.1 Лекційні матеріали

### **Лекція 1. Поняття нації та націоналізму.**

Етнотрансформаційні процеси: традиційне і модерне як опозиція.

Співвідношення етнічної (традиційної) й національної (модерної) ідентичності: спільне і відмінне.

Поняття націоналізму. Головні теоретичні підходи: примордіалізм, модернізм.

Конструктивізм, етносимволізм. Типології націоналізму.

Націоналізм і модернізація. Нації та комунікація.

Націоналізм на початку ХХІ ст. Чи можливий ліберальний націоналізм?

### **Тема 2. Передісторія націоналістичних ідеологій.**

Традиційне і модерне як опозиція.

Співвідношення етнічної (традиційної) й національної (модерної) ідентичності: спільне і відмінне.

Проблема домодерного націоналізму. Нації до націоналізму чи націоналізм до нації?

Націоналізм і релігія. Єврейський протонаціоналізм та «релігійна матриця» націоналізму. Еліно-римський патріотизм і «полісна матриця» націоналізму.

Націоналізм у посткласичну добу. Чи існував націоналізм у добу Середньовіччя?

Сучасний медієвалізм і націоналізм.

Націоналізм усучасній традиціоналістичній лумці. Християнський націоналізм.

Націоналізм і неоязичництво.

### **Тема 3. . Націоналізм і модернізм.**

Просвітницькі, романтичні та соціал-дарвіністські теорії нації та націоналізму (кінець 18-початок 20 ст.).

Марксизм і національне питання. Розробка теорії національних відносин та культурно-національної автономії в працях теоретиків «австро-марксизму». Критика соціально-економічного редукціонізму марксистської теорії національного питання. Амбівалентність ставлення марксистів до націоналізму. Націоналізм і расизм у марксизмі.

Виникнення модерного націоналізму.

Французький «інтегральний націоналізм» у першій половині ХХ ст.

Концепція «Консервативної революції» та її вплив на сучасний націоналізм.

Націоналізм і тоталітаризм. Італійський фашизм та традиції Рісорджименто.

Німецький націонал-соціалізм у контексті «Німецького руху». Концепції «вічного фашизму» та «фашизму як стилю».

Український націоналізм у першій половині ХХ ст. та часи «Холодної війни»

Націоналізм і теорії модернізації. «Технонаціоналізм».

Ліберальна критика націоналізму.

Біопримордіалізм і перенніалізм.

### **Тема 4. Націоналізм та глобалізм.**

Глобалізм і концепція зіткнення цивілізацій».

Конструктивістська парадигма. «Уявлені спільноти».

Критика конструктивізму з позиції етносимволізму.

Постколоніалістська критика націоналізму.

Гібридність проти націоналізму.

Критика націоналізму з позицій «Студій підлеглих».

Націоналізм і інтеграційні процеси в Європі та світі.

Націоналізм і постмодерністська культура.

Націоналізм з точки зору ідеології ендеру

Націоналізм і сучасна демократія. «Банальний націоналізм».

Сучасні трансформації націоналізму в умовах міграцій та «культурних війн».  
Філософські підстави сучасного радикального націоналізму. «Акселераціонізм».  
«Популізм» і націоналізм у сучасній Європі та світі.  
Сучасний націоналізм і війна.  
Перспективи націоналізму в майбутньому постгуманістичному світі.  
«Дігитальний націоналізм».

## **Тема 5. Націоналізм і конфлікт.**

### **Тема 3. Геополітичне протистояння націй і цивілізацій.**

Причини конфліктогенності націоналізму.  
Концепція «зіткнення цивілізацій» та її пояснювальна сила.  
Нації й націоналізми у добу глобалізації та глобалізму.  
Битва партикулярних універсалізмів за гегемонію у сучасному світі.  
Західний і незахідний типи націоналізму.  
Сучасний американський інтервенціонізм і ізоляціонізм.  
Національна ідентичність сучасних китайців та «великоханьський» націоналізм.  
Національна ідентичність сучасних індійців та розвиток індійського націоналізму.  
Націоналізм і міжконфесійна боротьба в сучасному світі. Неотрадиціоналізм.  
Фундаменталізм.  
Сучасний арабо-ізраїльський конфлікт у вимірах протистояння національних ідентичностей та націоналізмів.  
Українська нація у боротьбі за національну ідентичність та європейське цивілізаційне майбутнє. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень.  
Війна як спроба реваншу за програне минуле. Геноциді спроби остаточного вирішення українського питання Росією. Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.

### **Тема 4. Націоналізм і «інтерсекціоналізм» у сучасному плюралістичному суспільстві.**

Націоналізм і внутрішні суспільні розбідреси та спростистояння. «Холодна громадянська війна» у сучасному світі.  
Нації, класи та проблема соціальної справедливості.  
Гендер і націоналізм. Зміна гендерного порядку й трансформація націй.  
Сучасний націоналістичний популізм у країнах ЄС та США.  
Передумови виникнення та активізації популізму на сучасному етапі.  
Етнорасове питання у США. Сучасний «білий християнський націоналізм» і «чорний націоналізм». Перспективи у США. Наскільки повчальний досвід «чорного націоналізму» для України?  
Головні різновиди та специфічні риси націоналістичного популізму в ЄС (Франція, Німеччина, Угорщина, Польща). Пояснення електоральних успіхів.  
Націоналістичний популізм як антиімігаційний рух.  
Трансформація національної політики: від мультикультуралізму до інтеграції.  
Загроза націоналістичного для демократії. «Трампізм». Правиц екстремізм у Німеччині.

### **Тема 5. Майбутнє нації та націоналізму.**

Переформатування геополітичного порядку. Нація та націоналізм у добу постгуманізму.  
Національна ідентичність, свідомість і комунікація у добу домінування штучного інтелекту.  
Суспільство екологічної врівноваженості чи остаточне зруйнування довкілля.  
Дистопія соціальної нерівності. Які форми набудуть національна держава й націоналізму у майбутньому світі?

### **Тема 1: Сучасний «білий християнський націоналізм» у США**

1. Поняття християнського націоналізму та його історичне коріння в США.

2. «Білий християнський націоналізм» у США: причини активізації у 2000-і рр. Демографічні передумови. «Культурні війни»: причини, форми та перспективи.
3. Ідеологічні засади сучасного білого християнського націоналізму. Як світову християнську релігію поєднали з американським націоналізмом? Чи загрожує «білий християнський націоналізм» американській демократії та релігійному плюралізмові?
4. Перспективи «білого християнського націоналізму» у США. Чи існують аналогічні рухи та ідеології і в інших країнах світу?

#### Video

##### **Why Is the USA So Religious?**

<https://www.youtube.com/watch?v=1Ld8WXuDfMk>

##### **Who are the white nationalists and Antifa:**

**: Part 1**

<https://www.youtube.com/watch?v=0ThtCIKL7qo>

##### **How a new Christian right is changing US politics - BBC News**

[https://www.youtube.com/watch?v=cnG-BI98-\\_0&t=1387s](https://www.youtube.com/watch?v=cnG-BI98-_0&t=1387s)

лекції.

##### **Flag and Cross: White Christian Nationalism and the Threat to American Democracy**

<https://www.youtube.com/watch?v=iqeaHrHU7A>

##### **Power in the Blood: How White Christian Nationalism Threatens Democracy — Sam Perry**

**Oct. 13, 2022**

[https://www.youtube.com/watch?v=Gtnitwou\\_w4](https://www.youtube.com/watch?v=Gtnitwou_w4)

#### Семинар № 2

##### **СУЧАСНИЙ «ЧОРНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ» у США.**

1. Поняття «чорного націоналізму» та його історичне коріння в США.
2. «Чорний націоналізм» у США: причини активізації у 2010-і рр. Woke Culture
3. Ідеологічні засади сучасного «чорного націоналізму». Чи загрожує «чорний націоналізм» американській демократії?
4. Перспективи «чорного націоналізму» у США. Наскільки повчальний досвід «чорного націоналізму» для України?

#### **Матеріали для підготовки.**

##### **Malcolm X Defines Black Nationalism**

<https://www.youtube.com/watch?v=1O-dt0y1tRg&t=44s>

##### **Black Lives Matter explained: The history of a movement**

<https://www.youtube.com/watch?v=YG8GjLbbs>

##### **What is Woke? Woke Culture Explained**

<https://www.youtube.com/watch?v=g32OBPIyzPo>

##### **Marxism vs black nationalism**

<https://www.youtube.com/watch?v=ozeGTQKbGec>

##### **What does 'woke' mean? How ideology is being used ahead of 2024 | USA TODAY**

[https://www.youtube.com/watch?v=yJ\\_XqYw8swA](https://www.youtube.com/watch?v=yJ_XqYw8swA)

##### **America's 'Woke' Revolution: An Ideology of Tolerance?**

<https://www.youtube.com/watch?v=rv4fZzggNtk&t=568s>

##### **What if Black America was an Independent Country? Alternate History of the United States**

[https://www.youtube.com/watch?v=vG65c\\_IYkK0](https://www.youtube.com/watch?v=vG65c_IYkK0)

## **What if the Back-to-Africa Movement Succeeded?**

<https://www.youtube.com/watch?v=7CiZu5VSdSY>

Тема семінар:

### **Сучасний арабсько-ізраїльський конфлікт.**

1. Історичне коріння арабсько-ізраїльський конфлікт. Арабська та ізраїльська точки зору на походження конфлікту.
2. Чинники ескалації та можливі шляхи розв'язання близькосхідного конфлікту. Арабський та ізраїльський інтереси та перспективи їх реалізації у найближчому майбутньому.
3. Повчальний історичний і актуальний досвід арабсько-ізраїльського конфлікту для України.

### **Матеріали.**

#### **Why the world is obsessed with Israel and Palestine**

<https://www.youtube.com/watch?v=3ojITC0dIL4>

#### **Why Israel is Always at War With Arab Countries**

<https://www.youtube.com/watch?v=1ho5vDA0ImI>

#### **Gaza, explained**

<https://www.youtube.com/watch?v=lv1SpwwJEW8>

#### **What Ignited The Ongoing Palestine vs Israel Conflict | Promises & Betrayals | Timeline**

<https://www.youtube.com/watch?v=RW105kjNtho>

#### **Blowback: How Israel Helped Create Hamas**

<https://www.youtube.com/watch?v=o7grSsuFSS0>

#### **Why is ISRAEL Always at War**

<https://www.youtube.com/watch?v=AAAn7vLULiTU>

#### **History of Israel-Palestine Conflict**

<https://www.youtube.com/watch?v=m19F4IHTVGc>

#### **They're all dead!' - Dozens killed as Israel targets south Gaza**

<https://www.youtube.com/watch?v=XY3t80-vCJY>

#### **Dozens killed as Israeli airstrikes hit Gaza refugee camp**

<https://www.youtube.com/watch?v=rKxXUrPeoLU>

#### **Palestinian children clash with soldiers at checkpoint**

<https://www.youtube.com/watch?v=egampQ7VPDw>

<https://www.youtube.com/watch?v=TP0m6P4jOos>

Тема семінару.

### **Сучасний китайський націоналізм.**

1. Поняття китайського націоналізму. Історичне коріння.
2. Комунізм і націоналізм. Тоталітарні тенденції національної мобілізації та консолідації (примусова «соціальна гармонія»).
3. Сучасний китайський націоналізм та міжетнічні конфлікти у КНР. Роль та місце ксенофобії, шовінізму, расизму, велико ханського супрематизму.
4. Сучасний китайський націоналізм на міжнародній арені. Політична та економічна експансія. Китайський «дигітальний націоналізм».
5. Майбутнє китайського націоналізму. Світова проти США за Тайвань? Світова гегемонія? Занепад?

Медіа

#### **The Rise of Nationalist China**

[https://www.youtube.com/watch?v=pXuX9S\\_fxZY](https://www.youtube.com/watch?v=pXuX9S_fxZY)

#### **Is China the most RACIST country in the world?**

<https://www.youtube.com/watch?v=9ftZdHnHBHo>  
**KILL AMERICANS" - China's New Education Campaign in School**  
[https://www.youtube.com/watch?v=NUaYNhzEq\\_E](https://www.youtube.com/watch?v=NUaYNhzEq_E)  
**Chinese Nationalism**  
<https://www.youtube.com/watch?v=LkedCsaZqk0>  
**The world of China's President Xi Jinping | DW Documentary**  
<https://www.youtube.com/watch?v=-DKIQpu4hhQ>  
**The Truth About China's Social Credit System**  
<https://www.youtube.com/watch?v=Kqov6F00KMc>  
**What's happening with China's Uighurs? | Start Here**  
<https://www.youtube.com/watch?v=z9aLNxcokOE>  
**How Influencers Cover Up Crimes Against Humanity | Super Users**  
<https://www.youtube.com/watch?v=zJsr2u6Uq3A>  
**Chinese Nationalism on the Internet | The New York Times**  
<https://www.youtube.com/watch?v=HvXGxS9PK0I>  
**How China Is Changing Your Internet | The New York Time**  
<https://www.youtube.com/watch?v=VAesMQ6VtK8>  
**The Chinese Dream is Over!**  
<https://www.youtube.com/watch?v=ZNUP4Dcslyc>

### **«РАШИЗМ» як СУЧАСНА ФОРМА АГРЕСИВНОГО РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРСЬКОГО ШОВІНІЗМУ.**

1. Визначення сучасної державної ідеології РФ як наукова та практична проблема. Що таке «путінізм» і «рашизм»? Чи є «путінізм» і «рашизм» фашизмом?
2. Яка ідеологія кремлівських можновладців? В якому зв'язку путінізм з традиційним і сучасним російським («руським») націоналізмом.
3. Причини ворожості до колективного Заходу та підстави ненависті до українців.
4. Соціальна база путінізму.
5. Війна як спроба реваншу за програне минуле.  
Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.
6. Чи можливий «путінізм» без Путіна?

### **Література**

ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. С. **1245-1350**

### **Матеріали.**

«Православний фашизм»

<https://www.youtube.com/watch?v=pcHJeJOGkzs>

**Is Putin's Russia a fascist regime? CDI Dispatch No. 3**

<https://www.youtube.com/watch?v=Fc1q2qsCVbc>

**Andrew Wilson: Russia's War Against Ukraine — Lecture 3. Is Russia Fascist?**

<https://www.youtube.com/watch?v=D67njtpHj2E>

**The Code of Putinism: Book Launch Event**

[https://www.youtube.com/watch?v=Pgw\\_br17nkI](https://www.youtube.com/watch?v=Pgw_br17nkI)

**Putinism beyond Putin: Political Ideas of Patrushev and Naryshkin. Presentation by Andreas Umland**

<https://www.youtube.com/watch?v=H-RUicXoBqI>

Семінар:

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: сучасні та історичні контексти.**

1. Визначення сучасної державної ідеології РФ як наукова та практична проблема. Що таке «путінізм» і «рашизм»? Чи є «путінізм» і «рашизмом» фашизмом?
2. Яка ідеологія кремлівських можновладців? В якому зв'язку путінізм з традиційним і сучасним російським («руським») націоналізмом.
3. Причини ворожості до колективного Заходу та підстави ненависті до українців.
4. Соціальна база путінізму.
5. Війна як спроба реваншу за програне минуле.  
Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.
6. Чи можливий «путінізм» без Путіна?

### **Література**

**ПЕРЕЛОМ:** Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. С. **1245-1350**

Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післяатестаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни Завдання семестрових екзаменів

### **2.**

**Матеріали до семінарських занять з «Нації й націоналізм у сучасному світі».**  
Семінари гне передюачено планом міжфакультетської дисципліни.

### **Питання до заліку з курсу «Нації й націоналізм у сучасному світі».**

1. Поняття християнського націоналізму та його історичне коріння в США.
2. «Білий християнський націоналізм» у США: причини активізації у 2000-і рр.  
Демографічні передумови. «Культурні війни»: причини, форми та перспективи.
3. Ідеологічні засади сучасного білого християнського націоналізму. Як світову християнську релігію поєднали з американським націоналізмом? Чи загрожує «білий християнський націоналізм» американській демократії та релігійному плюралізму?
4. Поняття «чорного націоналізму» та його історичне коріння в США.
5. «Чорний націоналізм» у США: причини активізації у 2010-і рр. Woke Culture
6. Ідеологічні засади сучасного «чорного націоналізму». Чи загрожує «чорний націоналізм» американській демократії?
7. Перспективи «чорного націоналізму» у США. Наскільки повчальний досвід «чорного націоналізму» для України.
8. Поняття китайського націоналізму. Історичне коріння.
9. Комунізм і націоналізм. Тоталітарні тенденції національної мобілізації та консолідації (примусова «соціальна гармонія»).
10. Сучасний китайський націоналізм та міжетнічні конфлікти у КНР. Роль та місце ксенофобії, шовінізму, расизму, велико ханського супрематизму.

11. Сучасний китайський націоналізм на міжнародній арені. Політична та економічна експансія. Китайський «дідітальний націоналізм».
12. Майбутнє китайського націоналізму. Світова проти США за Тайвань? Світова гегемонія? Запад?
13. Передумови виникнення та піднесення націоналістичного популізму в сучасній Німеччині.
14. Націоналістичний популізм в сучасній Німеччині. Виникнення та еволюція АФД.
15. Роль популізму в радикалізації політичного життя в сучасній Німеччині.
16. Історичне коріння сучасної французької ультраправиці. Від «Національного Фронту» Жана Марі Ле Пена до Національного Зібрання» Марін Ле Пен.
17. Французька ультраправиця та путінська РФ: причини зближення та співпраця.
18. Історичне коріння сучасної польської ультраправиці.
19. «Конфедерація»: ідейна та організаційна еволюція. Ставлення польської ультраправиці з «Конфедерації» до України та українців.
20. Історичне коріння арабсько-ізраїльського конфлікту. Арабська та ізраїльська точки зору на походження конфлікту.
21. Чинники ескалації та можливі шляхи розв'язання близькосхідного конфлікту. Арабський та ізраїльський інтереси та перспективи їх реалізації у найближчому майбутньому.
22. «Путінізм», «рашизм», «z-патріотизм»: проблема ідентифікації державної ідеології РФ. Походження «путінізму» чинники радикалізації, напрям трансформації, глобальний вплив та наслідки.
23. Війна як спроба реваншу за програне минуле. Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.
24. Методологічні аспекти дослідження політики пам'яті на окупованих Російською Федерацією українських територіях.
25. Загальна характеристика основних напрямів сучасного російського націоналізму: «націонал-лібералізм», православний фундаменталізм, слов'янське неоязичництво, «євразійство», імпер-комунізм і «націонал-більшовизм».
26. Сучасний український націоналізм: ідеологічні традиції та інновації.
27. Загальна характеристика ліберальних та консервативних політико-ідеологічних течій сучасного українського націоналізму:
28. Суспільна роль та місце сучасного українського націоналізму: «Революція Гідності» та війна.

Зразок екзаменаційного завдання.

#### ЗАЛІКОВЕ ЗАВДАННЯ № 1.

1. Актуальність вивчення курсу «Теорії націоналізму» з точки зору обраної Вами спеціальності (50 балів).
2. Теорії провідних ідеологів українського націоналізму першої половини ХХ ст. (М. Міхновський, Д. Донцов, М. Сциборський): порівняльна характеристика. (50 балів).